

Memorijalna zbirka i stan arhitekta Viktora Kovačića

darovateljica Terezija Kovačić, Muzej grada Zagreba, Masarykova 21/III

Terezija Kovačić, udovica pok. arhitekta Viktora Kovačića, darovala je Gradu Zagrebu 10. srpnja 1953. cjelokupni inventar stana u Masarykovoju ulici 21, koji je prema vlastitim zamislima uredio arhitekt Viktor Kovačić.¹ No već je u dopisu Ministarstvu prosvjete od 14. rujna 1949.² stajalo da je vlasnica, ako ostane čuvarica zbirke, voljna zbirku darovati državi ili gradu Zagrebu.

Unutrašnje uređenje i stan čine nedjeljivu umjetničku cjelinu i jedinstveno su umjetničko djelo. Funkcionalnost i iskorištenost relativno ograničenog prostora te namještaj i dekorativni predmeti kupljeni na kolekcionarskim aukcijama, izvedeni prema vlastitim

idejama ili projektirani samostalno objedinjuju modernističke zahtjeve za funkcionalnošću i uporabnošću s toplinom antiknih predmeta u skladnoj stilskoj neuniformiranosti. Zbirka sadržava 469 predmeta (namještaj, slike, skulpture, predmeti umjetničkoga obrta, osobnu knjižnicu i više dokumenata koji su u vezi sa životom i djelom utjecajnoga hrvatskog arhitekta).

Od 26. veljače 1980. Zbirkom i stanom, na osnovi odluke Skupštine grada Zagreba, upravlja Muzej grada Zagreba.² Stan i zbirka su nakon restauracije i uređenja kojim je sačuvana autentičnost prostora, 16. studenoga 1994. otvoreni za javnost. Stručno su obrađeni u monografiji autorice Nade Premerl, u izdanju Muzeja grada Zagreba 2000.⁴

Kuća u čijem se potkrovlju nalazi stan V. Kovačića izgrađena je za naručitelje Regi-

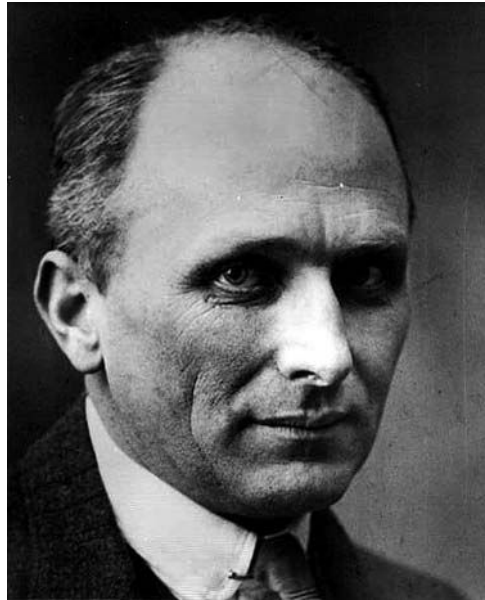

Slika 6. Unutrašnjost stana Viktora Kovačića u Zagrebu, Masarykova 21

nu Divković i Antuna Oršića 1906./1907. i 2002., zaštićena kao kulturno dobro tj. vrijedan primjer hrvatskog modernizma u arhitekturi, dok su stan (oko 80 m²) i Zbirka posebno zaštićeni “kao jedan od rijetkih projektiranih netaknutih ambijentata s početka 20. stoljeća”⁵.

Viktor i Terezija Kovačić

Viktor Kovačić (Ločen-dol, Slovenija, 28. srpnja 1874. - Zagreb, 21. listopada 1924.)⁶ školovao se u Obrtnoj školi u Grazu, u građevnim atelijerima u Zagrebu (Waidmann, Carnelutti, Bollé) te u Specijalnoj školi za arhitekturu kod prof. Otta Wagnera na Akademiji likovnih umjetnosti u Beču. U Zagrebu se protivi historiziranju suvremenih građevina, zalažući se za načela modernističke arhitekture. Osniva Klub hrvatskih arhitekata 1905. Godine 1906./1907. projektira dvojni objekt, najamnu kuću Oršić-Divković u Masarykovoju 21 i 23, a na broju 21 dobiva mansardni stan umjesto naknade za izradu projekta. Za nas je osobito zanimljivo da je V. Kovačić 1911. projektirao i vilu Frangeš na Rokovu perivoju 2, 1911., te njezin interijer u suradnji s vlasnikom vile, kiparom Robertom Frangešom-Mihanovićem. Vila je 1991. darovana Gradu Zagrebu zajedno s pripadajućim umjetničkim i ostalim predmetima. Kovačić je također izradio projekt pregradnje kuće i atelijera Ivana Meštrovića u Mletačkoj ulici 10-8-6 u Zagrebu (koje je 1953., Ivan Meštrović darovao hrvatskoj državi), a konačno je rješenje Meštrovićeva atelijera bilo rezultat, kao i u slučaju interijera vile Frangeš, suradnje dvojice umjetnika. Prema N. Premerl (2000.), među Kovačićeva najvažnija djela ubrajaju se, osim već spomenutih,

Slika 7. Viktor Kovačić

i: kuća Ivančan 1903/4., atelijer, 1904., te vila 1905/6. za Leopoldinu i Roberta Auera u Rokovoj 9; kuća za knjižara Ferdinanda Auera, oca Robertovog, 1905/6., u Nazorovoj 10; obiteljska kuća Perok-Kavić, 1905/6. Masarykova 9; stambena zgrada Lustig 1910/11 Mihanovićeve/Kumičićeva 10 (s H. Ehrlichom); vila Vrbanić, 1911/12, I. Gorana Kovačića 2 (s H. Ehrlichom); crkva sv. Blaža, 1910-1913. Deželićev prilaz 64; zgrada Frank (1914.), Mažuranićev trg 1/Hebrangova 33; crkva sv. Blaža (1912.); stambene zgrade *D.D.-a Slavex*, 1920. na Svačićevu trgu 13 i *D.D.-a za eksploataciju drva* na Trgu hrvatskih velikana 3; Palača Burze, Trg Burze 3/Račkoga 1/Martićeva 1 (započeta 1923.); sve u Zagrebu. Zanimljivo je da je Viktor Kovačić i autor prvonagrađenog rada 1908., na natječaju za regulaciju Kaptola i Dolca, ali taj projekt nije realiziran. Posmrtno je odlikovan nagradom

Slika 8. Terezija Kovačić, rođena Arhanić

Grand prix na svjetskoj izložbi dekorativnih umjetnosti u Parizu, 1925. Osim što je bio plodni i utjecajni arhitekt, Kovačić je radio i kao predavač na Visokoj tehničkoj školi u Zagrebu.

Kovačićev atelijer nalazio se u Radićevoj ulici 32.

U stanu u Masarykovoju 21 nalazi se portret Viktora Kovačića koji je 1924., izradio crnogorski slikar Milo Milunović (1897.-1967.).

U povodu smrti V. Kovačića, V. Lunaček ističe kako je Kovačić zainteresirao javnost za “arhitektonski izgled našeg grada. Ta od same želje i gramženja za što većim dobitkom, narušit će se lijepi izgled grada. Arhitekti su zvani, da to spriječe, kao što je to svojedobno radio Kovačić“ (Lunaček, 1924.).

Terezija Kovačić, rođena Arhanić (Zagorska Sela, Desinički Ivanić, 16. rujna 1891. - Zagreb, 5. rujna 1966.), radila je kao učiteljica, a za Viktora Kovačića udala se 1923. Do svoje smrti primala je posjetitelje, upravljala Zbirkom i stanom Kovačić. Sve predmete i stvari u stanu kao i sam stan u Masarykovoju 21, sačuvala je nedirnutima.

Bilješke

¹ Terezija Kovačić dostavila je 8. travnja 1953. Narodnom odboru Grada Zagreba darovnu ponudu te 27. travnja 1953. dopunu darovne ponude (ArGUK) u kojima nudi Gradu Zagrebu na poklon privatnu zbirku javnog značaja pok. arhitekta V. Kovačića, koja sa stanom u Masarykovoju čini nedjeljivu cjelinu, uz uvjet da Grad Zagreb preuzme sve troškove održavanja stana i plaćanja stanarine (Terezija Kovačić

nije bila vlasnica stana te stan nije mogao biti predmet darovanja, nap.a.), da Zbirka ima naziv Umjetnička zbirka arh. Viktora Kovačića te da darovateljica bude doživotna upraviteljica zbirke. Grad Zagreb je u vezi s darovnom ponudom Terezije Kovačić osnovao posebnu komisiju za procjenu zbirke Terezije Kovačić, koja se spominje u izvještaju Odjela za prosvjetu i kulturu Narodnog odbora Grada Zagreba (broj 2039-IV-1953, bez dat., ArGUK). Stručna je komisija utvrdila da "zbirka ima za Zagreb naročitu kulturno-historijsku vrijednost koja se ne može izraziti u brojkama" (iako je materijalnu vrijednost Zbirke procijenila približno milijunu ondašnjih dinara) te da je Viktor Kovačić prvi u nas "počeo uvoditi shvaćanje moderne arhitekture i uređenja ponutrica tražeći i provodeći čistoću i jednostavnost oblika i prostora". Osim procjene, Komisija izradila i stručni popis zbirke (ukupno 87 predmeta). Članovi komisije bili su povjesničari umjetnosti Miroslav Montani, Olga Klobučar, Vanda Pavelić, direktor Muzeja grada Zagreba dr. Franjo Buntak, arh. Mladen Kaulzarić, slikar Edo Kovačević i kipar Kosta Angeli Radovani. Ispod popisa se, uz navedene članove Komisije, kao izaslanica Konzervatorskog zavoda navodi i prof. Zdenka Munk (izvještaj Komisije za procjenu zbirke Terezije Kovačić, bez br., 30. travnja 1953., ArGUK). Narodni odbor Grada Zagreba bio je upoznat i s prijašnjim pozitivnim mišljenjima o Zbirci, kao i s tim da su stan i predmeti u stanu (pokućstvo, slike i knjige) zbog svoje vrijednosti i značenja zaštićeni (još) Odlukom Ministarstva prosvjete Narodne Republike Hrvatske (broj 1924/45, 6.6.1945, AMKRH) te rješenjem ondašnjega Konzervatorskog zavoda Narodne Republike Hrvatske, br. 1503-1948., 15.11.1948. (AMKRH), kojim je Zbirka proglašena "privatnom zbirkom s javnim karakterom". Prethodno pozitivno mišljenje u vezi s tim rješenjem dali su članovi komisije koju je osnovalo Ministarstvo prosvjete Narodne Republike Hrvatske 4.11.1948. i koju su činili Vladimir Tkalčić, ravnatelj Muzeja za umjetnost i obrt; Ljubo Karaman, direktor Konzervatorskog zavoda i Elvira Aranjoš iz Odjela za kulturu i umjetnost Ministarstva prosvjete. Komisija Ministarstva prosvjete ocijenila je da je stan "jedinствeni primjer unu-

tarnjeg uređenja stana napravljen po zamisli arhitekta umjetnika" koji treba "da se u cjelini netaknut očuva, jer su svi ostali stanovi, koje je pok. Kovačić bio umjetnički uredio, poslije toga potpuno izmijenjeni". Komisija također navodi da "u cjelovitosti i čistoći estetskog i umjetničkog odgojnog djelovanja stan Viktora Kovačića nadilazi sve ostale privatne zbirke javnog značaja" (zapisnik Komisije od 4. studenog 1948., bez br., ArGUK). Narodni odbor Grada Zagreba u zaključku sa sjednice Gradskog vijeća od 7. srpnja 1953., te Vijeća proizvođača od 10. srpnja 1953. prihvatio je ponudu Terezije Kovačić i primio u vlasništvo zbirku koja se sastoji od namještaja i umjetnina izloženih u tri sobe i predsoblju u Masarykovojoj 21 (Zaključak Gradskog vijeća Narodnog odbora Grada Zagreba broj: 2089-1953, 10. 7. 1953., ArGUK). Zaključkom su prihvaćeni svi uvjeti darovateljice te je njime bilo predviđeno sklapanje darovnog ugovora između darovateljice i Gradskoga narodnog odbora. Nacrt tog ugovora koji je bio usklađen sa zaključkom, načinjen je još 1. lipnja 1953. i odnosio se samo na Zbirku, jer je stan bio u društvenom vlasništvu. Terezija Kovačić pismeno je potvrdila da se slaže s tekstom predočenoga nacrta ugovora, ali do smrti vlasnice ugovor nije potpisan. Iako ugovor o darovanju nije sklopljen, Grad Zagreb je do smrti Terezije Kovačić snosio sve troškove održavanja stana i davao naknadu Tereziji Kovačić za čuvanje stana. Jedan od razloga što darovni ugovor nije sklopljen možda je i to što je Narodni odbor grada Zagreba radi izvršenja svoga zaključka donio i rješenje o osnivanju ustanove "Umjetnička zbirka arhitekta Viktora Kovačića u Zagrebu" (Službeni glasnik grada Zagreba 34-35/1953.), koja je trebala preuzeti upravljanje Zbirkom, iako je u praksi čuvanje i vođenje Zbirke bilo povjereno Tereziji Kovačić, koja je za to primala i novčanu naknadu. Pravovaljanost prihvata darovanja Gradu Zagrebu utvrđena je sudskim putem jer je dokazano da je postojala valjana ponuda i valjano prihvaćanje ponude te da je Grad ispunio sve uvjete darovanja. Neposredno prije smrti Terezije Kovačić, rješenjem Zavoda za zaštitu spomenika kulture Grada Zagreba broj: 01-785/1-1964, 7.7.1965. (ArGUK), utvrđeno je da Zbirka ima svojstvo

spomenika kulture te je određen upis u Registar spomenika kulture Grada Zagreba. U obrazloženju se navodi da je stan V. Kovačića “jedini sačuvani od čitavog niza enterieura, što ih je arh. Kovačić projektirao i izveo u Zagrebu”.

² Rješenje br. 1438-1949 (AMKRH).

³ Zaključak o predaji Memorijalne zbirke i stana arhitekta Viktora Kovačića na upravljanje Muzeju grada Zagreba, broj: 03-305/1-1980, 26. 2. 1980. (ArGUK).

⁴ Godine 2005. Muzej grada Zagreba je radi multimedijске prezentacije stana i Zbirke Viktora Kovačića objavio CD-ROM s katalogom *Stan Viktora Kovačića*.

⁵ Rješenja Ministarstva kulture: a) Klasa: UP-I-612-08/03-01-06/160, Ur. broj: 532-10-1/8-03-2, od 23. rujna 2003., zaštita stana Viktora Kovačića; b) Klasa: UP-I-612-08/02-01-414, Ur. broj: 532-10-1/8-02-2, od 21. studenog 2002., zaštita zgrade Divković/Oršić.

⁶ Prema Nadi Premerl (2000.).

Muzej Anke Gvozdanović¹

darovateljica Anka Gvozdanović Muzej za umjetnost i obrt, Visoka ulica 8

Anka Gvozdanović, pijanistica, supruga suca i posjednika Dragutina Gvozdanovića, darovala je Gradu Zagrebu 1. travnja 1966. privatni muzej Gvozdanović, odnosno kompletni inventar deset prostorija kuće u Visokoj 8.²

Suvlasnici kuće u Visokoj 8, Anka Gvozdanović i njezin nećak Zvonimir Gvozdanović, uputili su još 9. studenoga 1953. darovnu ponudu predsjedniku Gradskog odbora grada Zagreba u kojoj izjavljuju da su voljni kuću i zemljište te sve pripadajuće predmete prenijeti u vlasništvo Grada, a “u svrhu osnutka gradskog Muzeja Gvozdanović”.³ Predloženi uvjet bio je trajno održavanje zbirke u autentičnu prostoru te zahtjev da Anka Gvozdanović ostane doživotna

kustosica muzeja. Odredba iz darovnog ugovora, potpisanog 1. travnja 1966. obvezuje da se prostor i predmeti nazovu *Muzejom Anke Gvozdanović* te da i dalje služe u muzealne svrhe.⁴ S obzirom na to da su kuća, dvorište i vrt 1959. nacionalizirani (osim trosobnog stana i garsonijere), a deset prostorija u kojima je smješten inventar Muzeja ostavljeno je u ograničenom privatnom vlasništvu (do vremena kada prestanu služiti za održavanje Muzeja te postanu društveno vlasništvo), darovni se ugovor nije odnosio na nekretnine.

Kupoprodajnim ugovorom između Anke Gvozdanović i Grada Zagreba od 14. svibnja 1966. Grad Zagreb postao je vlasnikom i trosobnog stana u palači u Visokoj 8.⁵

Prema reviziji inventara iz 1994., koju je napravio Muzej za umjetnost i obrt,⁶ Zbirka sadržava 1.052 predmeta (namještaj u duhu historicističkih stilova druge polovice 19. stoljeća, slike Nikole Mašića, Ljube Babića, Antonija Zuccara, Mencija Clementa Crnčića, Sonje Kovačić Tajčević i dr.; predmeti umjetničkoga obrta iz razdoblja od 18. do 20. stoljeća – srebrni pribor, staklo, porculan). Svakim od salona dominira određena boja te im otud i imena Plavi, Crni, Crveni i Zeleni salon. Reprezentativnim prostorijama prvog kata pripadaju i blagovaonica i plesna dvorana. Kuća i interijer jedinstvena su cjelina i primjer su reprezentativnoga stambenog prostora koji svjedoči o načinu života i stanovanja viših slojeva građanstva u Zagrebu krajem 19. i početkom 20. stoljeća.

Zbirka umjetnina Gvozdanović zaštićena je rješenjem o zaštiti Zavoda za zaštitu spomenika kulture grada Zagreba od 25. ožujka 1966. (ZZSKGZ).⁷ Osim po-